

Oto Luthar, Marjeta Šašel Kos, Nada Grošelj, Gregor Pobežin, **Zgodovina historične misli. Od Homerja do začetka 21. stoletja; zv. 1-2.** Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2016 (druga izdaja). 407 + 490 strani.

Oto Luthar je vodilni slovenski zgodovinar na področju teorije zgodovinopisja vsaj od devetdesetih let 20. stoletja, ko je leta 1993 pri Znanstvenem in publicističnem središču najprej izšla njegova znanstvena monografija *Med kronologijo in fikcijo : strategije historičnega mišljenja*, nato pa leta 1997 pri Založbi Modrijan še knjiga *Mojstri in Muze : kaj in zakaj je zgodovina?* V slednji je na neprisiljen in iskričev način, kakrščen je lasten inteligentnim piscem, strnjeno zaobjel najvidnejše predstavnike zgodovinopisne vede od Homerja naprej v želji predstaviti spoznanje, da se »človeško življenje neprenehoma spreminja, z njim pa se spreminja tudi njegova zgodovina in zapisi o njej«. Še pred obema omenjenima knjigama je Luthar predstavil os svojega raziskovalnega zanimanja kot urednik zbornika *Vsi Tukididovi možje : sodobne teorije zgodovinopisja* (Krt, 1990), v katerem je zbral prispevke vidnih tujih teoretikov zgodovinopisja 20. stoletja. V naslednjih dveh desetletjih je s predgovori pospremil slovenske prevode nekaterih del sodobnih evropskih teoretikov zgodovinopisja: Peter Burke (*Revolucija v francoskem zgodovinopisju : Anali 1929–89*, 1993), Reinhart Koselleck (*Pretekla prihodnost : prispevki k semantiki zgodovinskih časov*, 1999) in E. H. Carr (*Kaj je zgodovina?*, 2008).

Obsežna znanstvena monografija *Zgodovina historične misli* (Založba ZRC, 2006), katere prvi avtor in *spiritus agens* je bil Luthar, tako med zgodovinarji ni mogla biti presenečenje, a smo jo zlasti tisti, ki so nas odbijale v nacionalni kanon zazrte obravnave zgodovinopisja s pripadajočimi enoznačnimi zaključki, težko pričakovali. Še več, ambiciozen znanstveni pregled razvoja historične misli je tedaj predstavljal kar točko preobrata tistim, ki smo bili zaradi dvoma v smiselnost lastnega profesionalnega početja v okviru prevladujočih zgodovinopisnih pristopov z eno nogo že zunaj zgodovinarskega poklica. Od zadnjega resnejšega uvida kakega slovenskega zgodovinarja v teorijo zgodovinske vede (Bogo Grafenauer, 1960) je preteklo preveč časa, da bi si generacije slovenskih zgodovinarjev z zadnjih desetletij 20. stoletja in prvih desetletij 21. stoletja mogle z njegovo pomočjo razjasniti lastne mišljenjske položaje. Manko tovrstnega premisleka kot posledica večdesetletnega zanemarjanja teorije v slovenskem univerzitetnem študiju zgodovine je opazen v slovenskem zgodovinopisju.

Nenazadnje na to namiguje tudi število izposoj *Zgodovine historične misli* v slovenskih knjižnicah, ki precej zaostaja za nekaterimi sintetičnimi pregledi slovenske nacionalne zgodovine, ki so izšli v istem času. A četudi se zdi, da pričakovanja avtorjev

znanstvene monografije – poleg Luthra so to še klasični filologi Marjeta Šašel Kos, Nada Grošelj in Gregor Pobežin –, da bi delo postalo sestavni del študijske literature, deset let po izidu morda niso povsem izpolnjena, število izposoj *Zgodovine historične misli* po drugi strani krepko presega število izposoj omenjenega Grafenauerjevega učbenika *Struktura in tehnika zgodovinske vede*.

Temeljno delo iz teorije zgodovinopisja leta 2006 presenetljivo tudi ni bilo deležno strokovnega odziva. Šele iz recenzije v dnevnem tisku smo tako izvedeli, da je zahteven projekt, ki z brezkompromisnim razkrivanjem zgodovinske vede ponuja profesionalni izziv tudi drugim humanističnim vedam, terjal sedemletno tesno sodelovanje štirih avtorjev. Novinarka Ženja Leiler je med drugim zapisala, da je *Zgodovina historične misli* nedvomno pomembno delo v času, ko zgodovina kot eden izmed diskurzov v procesu formiranja družbe izgublja svoj pomen, in v času, ko si jo za dnevno rabo intenzivneje prisvaja politika. Oto Luthar je tedaj v intervjuju za Sobotno prilogo *Dela* zavrnil bojazen, da ideja postmodernistične misli, ki zavrača absolutne resnice in velike (sintetične) zgodbe, omogoča bohotenje preveč različnim resnicam. To je past za površne bralce postmodernizma, je dejal teoretik, ki je v postmodernizmu najbolj doma in je hkrati v tej točki za slovensko zgodovinopisje najbolj dragocen. Seveda ima prav: v današnji pootročeni in hipnim potešitvam želje uklonjeni potrošniški družbi, kjer celo znanost podlega skušnjavi merjenja (samo)všečkov/sledilcev na FB in Twitterju, potrebuje zgodovinopisje natančne, poglobljene, tenkočutne, pronicljive in pokončne pisce, ki so sposobni odmika od prevladujočih ideologij svojega časa; kakor so bili izjemni pisci potrebni družbi, ki ji je pripadal Lukijan, ko je kritično ugotavljal: »Vsi hočejo biti *Tukididi, Herodoti in Ksenofonti*.«

Leta 2013 je izšla srbska izdaja *Zgodovine historične misli*, letos pa še njena druga prenovljena in delno vsebinsko spremenjena slovenska izdaja, ki jo je uredil Gregor Pobežin. Za razliko od prve je druga slovenska izdaja (tako kot srbska) izšla v dveh knjigah, dodanih je nekaj poglavij iz antičnega obdobja, med novejšimi pa velja izpostaviti poglavje o Heglu, čigar razmislek o vlogi razuma v zgodovini predstavlja eno temeljnih izhodišč za sekularizacijo historične interpretacije. Četudi so avtorji ponovno izhajali iz prepričanja o bistvenem pomenu antične misli za razvoj zgodovinopisja zaradi tedanje zastavitve razmerja med zgodovino in resnico, je druga izdaja znanstvene monografije za današnje slovensko zgodovinopisje pomembna zlasti zaradi ažuriranega, povsem izčiščenega Luthrovega premisleka o bistvenih teoretskih tokovih zgodovinopisja druge polovice 20. in prvih desetletjih 21. stoletja ter zgleda, ki ga ponuja s svojim lastnim teoretskim glediščem. Pritrjuje Keithu Jenkinsu, da so vse zgodovine v prvi vrsti interpretacije, historične rekonstrukcije pa nastajajo na podoben način kot literarna besedila; podobno kot se v pripovedih literatov skriva pisateljev pogled na svet, vsaka zgodovinska interpretacija vsebuje zgodovinarjevo ‚filozofijo‘. Oto Luthar nam neutrudno kaže, kako zgodovinarju priznanje dejstva, da objektivno zgodovinopisje ne obstaja, resda odpira številna identitetna brezna in prepade, a je takšno frustrirajoče samoizpraševanje edina možna pot do rojstva pogumnega in odkritega pisca, ki si slači toplo, varno in prijetno kožo svojega časa zato, da bi lahko vsaj približno razumel ožganine kož preteklih časov.

Mateja Ratej